A HÚSHASZNÚ TEHÉNTARTÁS JÖVEDELMEZŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA EGY SOMOGY MEGYEI VÁLLALKOZÁSBAN

CSONKA ARNOLD – KEMÉNY GÁBOR dr.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás új kihívásokat jelent a magyar mezőgazdaság számára. A húshasznú tehéntartás az Unió által preferált tevékenységek közé tartozik. A bemutatásra kerülő példa alapján a piacon lépéselőnybe kerülnek azok a vállalkozások, amelyek tudatosan készültek erre a kedvezőbbé vált helyzetre. A tanulmány is bizonyítja, hogy a támogatási feltételek javulása önmagában nem elegendő a tevékenység jövedelmezőségének fenntartásához. Ehhez természeti adottságokhoz és a piaci igényekhez igazodó, a „szakmaiság" maximumára törekvő tevékenység szükséges.

BEVEZETÉS

Magyarországon a húsmarhatenyésztés értékelése az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk kapcsán új megvilágításba került. Az EU-ban a húshasznú tehéntartás és a hízóbika előállítás az állattenyésztés preferált és támogatott területei közé tartozik. Különösen fontos jellemzője az extenzív szarvasmarha-tartásnak, hogy jól illeszkedik a fenntartható mezőgazdaság követelményeihez. Mindezen gondolatok alapján a húshasznú tehéntartás és az arra épülő hizlalás a mezőgazdaság sikeres ágazata lehet a jövőben.

Tanulmányunk egy somogyi nagyüzem húsmarha ágazatát vizsgáló ökonómiai elemzés egyik első lépéseként született. A szóban forgó üzem és ágazat egészen speciális természeti körülmények között működik, és egyéb, a hazai húsmarhatartást tekintve tipikusnak nem mondható sajátosságokkal rendelkezik. Ezek számos izgalmas ökonómiai kérdést vetnek fel, amelyek megválaszolására irányuló vizsgálatok hasznos információkkal láthatják el mind az üzem vezetését – segítve ezzel a gazdaságos termelést –, mind a hazai húsmarhatartókat.

Jelen tanulmány a cég által folytatott hízóalapanyag-előállítás önálló, hizlalástól elválasztott elemzését tűzte ki céljául.

A VÁLLALKOZÁS BEMUTATÁSA

A vállalkozás a Dél-Dunántúli Régió (területe a Balaton DNy-i partján található) egyik nagy hagyományokkal rendelkező cége, a privatizáció során egy állami gazdaság utódjaként 1992-ben jött létre. A gazdálkodás 9000 ha-on folyik, ennek mintegy 2/3-a lápi terület, amelyből 2000 hektárt gyepterület tesz ki. A vállalkozás fő tevékenységei: növénytermelés, lótartás, idegenforgalom, húsmarhatenyésztés, szarvasmarha-hízlalás, erdészet és vadgazdálkodás. Az 1. és 2. táblázat mutatja, hogy az egyes tevékenységek milyen arányt képviselnek a vállalkozás árbevételéből és a foglalkoztatottak számából.

1. táblázat

A vállalkozás munkaerő-állománya tevékenységi körönként, év végén

Tevékenység	2001		2002		2003	
	fő	%	fő	%	fő	%
Vendéglátás	21	11,2	18	12,3	19	14,0
Vadászat	29	15,5	20	13,7	22	16,2
Lótartás	16	8,6	9	6,2	11	8,1
Műszaki	44	23,5	42	28,8	13	9,5
Őrszemélyzet	26	13,9	22	15,0	17	12,5
Igazgatóság	28	15,0	14	9,6	14	10,3
Húsmarha ágazat	**13**	**7,0**	**14**	**9,6**	**18**	**13,2**
Növénytermesztés	10	5,3	7	4,8	22	16,2
Összesen	**187**	100,0	**146**	100,0	**136**	**100,0**

2. táblázat

A vállalkozás árbevétele tevékenységi körönként

Tevékenység	2001		2002		2003	
	E Ft	%	E Ft	%	E Ft	%
Vendéglátás	57 906	8,1	60 639	11,7	53 831	8,0
Vadászat	88 155	12,4	107 805	20,8	106 456	15,9
Lótartás	38 986	5,5	33 317	6,4	17 590	2,6
Húsmarha ágazat	**91 046**	**12,8**	**83 637**	**16,1**	**73 234**	**10,9**
Növénytermesztés	375 476	52,6	200 369	38,6	405 518	60,4
Egyéb	61 189	8,6	33 119	6,4	14 501	2,2
Összesen	**712 758**	100,0	**518 886**	100,0	**671 130**	**100,0**

A gazdaságban megtalálható a húsmarha ágazat teljes vertikuma. Választás után a borjakat nem adják el, belső elszámoló áron a hízómarha-telepre kerülnek.

A hazai viszonyok között nagynak mondható, tagolatlan gyepterületet már az ötvenes évektől szarvasmarhával hasznosították. A húshasznú tehénállományt 1972-ben kezdték el kialakítani, hereforddal átkeresztezve az addigi kettőshasznosítású magyartarka teheneket. A privatizáció után az ágazat jövedelmezősége romlott, így az egykor 1500-as állományt szelekcióval lecsökkentették 650-re. Napjainkban ismét bővítik a létszámot, egy újabb fajta-átalakítással egyidejűleg. Erre az aberdeen-angus fajta vörös változatát használják. Ennek célja elsősorban a genetikai homogenitás elérése és a jó anyai tulajdonságok rögzítése az állományban. A termelési mutatók tekintetében ez legalább 200 kg átlagos választási tömeg és állományszinten minimum 85%-os újravemhesülés elvárását jelenti.

Az üzem említett sajátosságai az alábbiak:

Természeti adottságok. A lápterületen, amelyen növénytermesztés, vadgazdálkodás és a szempontunkból lényeges húsmarhatartás (legelő, takarmánytermesztés) történik, az alábbi adottságokkal kell számolni. *Talajadottságok:* A területen lecsapolt tőzegláp, lecsapolt kotus láp és telkesített rétláp talajok vannak. A gyepterület aranykorona értéke 5 alatt van, az egész termőterület átlagos értéke 6,7 aranykorona. *Vízgazdálkodás:* A lápvidék tengerszint feletti magassága 100-150 m, ami a Balaton szintjénél kb. 1 méterrel fekszik alacsonyabban. Az 1900-as évek elején készített tervek alapján indult meg a láp tényleges lecsapolása, de a terület meliorációja csak 7-8 éve fejeződött be. *Vadállomány:* Számos, vadászati szempontból jelentős vadfaj él ezen a területen, amely egyrészt stabil árbevételt biztosít, másrészről viszont számolni kell a vadkárral.

Ezen természeti tényezők alacsony hozamokat eredményeznek a termesztett téli takarmány (silókukorica) esetében, így annak fajlagos költségei rendkívül magasak. A legeltetett fű és a termelt takarmány a talajadottságok miatt mikroelem-hiányos, ami többek között szaporodásbiológiai problémákat okoz, az ásványi anyagokat és nyomelemeket premixekkel kell pótolni. Mindezeken túl a sajátos vízgazdálkodás a melioráció fenntartását teszi szükségessé.

Üzemtani, ökonómiai sajátosságok. Az anyatehén állomány nagy, és tovább növelik, a cél 1500 tehén. Ez azt jelenti, hogy hamarosan az ország legnagyobb hústehén állománya lesz. Magyarországon egyedülálló módon *nagy súlyra hizlalják* a választott hús típusú bikákat. Az ágazat olyan *embereket foglalkoztat* és ad számukra megélhetést, akik – a legeltetéses marhatartás *több évtizedes hagyományából* eredően – ezen a területen tudnak *hatékonyan dolgozni.* A terület sajátossága okán különösen fontos a gyepgazdálkodással történő hasznosítás, annak *talajvédő* hatása miatt.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A húshasznú tehéntartás egyetlen produktuma a borjú *Kovács (2003). Alpár (1987), Steiner (2002)* és más szerzők szerint a gazdaságos termelés egyik feltétele, hogy átlagtehenenként évente egy borjút nyerjünk. *Stark (2000)* a húsmarhatartás gazdaságosságát befolyásoló tényezőket öt csoportba sorolja: a termékenység, borjúnevelő-képesség és borjúelhullás által meghatározott hasznosítható borjúszaporulat; takarmány és takarmányozás; értékesítési forma; prémiumok és jövedelem-kiegészítő támogatások; állandó költségek. Különösen meghatározó fontosságúnak tartja a támogatások mértékét.

Egyesült Államokbeli kutatók a reprodukciós tulajdonságok, a növekedési erély és a vágóérték hatását a jövedelmezőségre 10:2:1 arányban állapították meg *(Kovács, ill. Márton, 2004; szóbeli közlés).*

Ernst (2002) a gazdaságosság javításának módjait két nagy csoportra osztja: a hozamok –biológiailag erősen korlátolt – növelése illetve a költségek csökkentése. A költségek csökkentésekor figyelemmel kell lenni azok változó vagy fix voltára. A változó költségek (takarmányozás, állatgyógyszer stb.) csak szűk határok között csökkenthetők, mivel közvetve vagy közvetlenül befolyásolják a hozamokat. Ugyanakkor az állandó költségek (pl. munkabér, bérleti díjak, értékcsökkenés és fenntartás költségei) minimum szinten tartása a cél, mivel a hozamot alig befolyásolják.

Steiner (2002) szerint az extenzív tartás és takarmányozási viszonyok között is törekednie kell a húsmarhatartóknak a genetikai teljesítőképesség (állomány

termékenysége, borjú napi testtömeg gyarapodása, stb.) maximális kihasználására. Ezzel összhangban *Márton (2003)* sem elsősorban a költség minimalizálásában, hanem az egy tehénre jutó választási borjútömeg optimalizálásában látja a követendő utat.

Alpár (1987) a gazdaságos termelés másfelől meghatározó tényezőjét a költségek csökkentésének jelentőségében jelölte meg. A költségek nagy hányadát viszont a takarmányköltség adja.

Mindezek mellett fontosnak tartjuk *Bodó (1998)* megállapítását is, miszerint a húsmarhatenyésztők legtöbbje ugyan jövedelmet kíván termelni az állományával, de a jövedelmezőség mellett sok más szempont is figyelembe veendő, pl. természeti erőforrások kihasználása, bizonyos társadalmi rétegeknek munka biztosítása.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az elemző munka során az átlagosan egy tehénre jutó hozamot, fedezeti hozzájárulást és ágazati eredményt vizsgáltuk, három gazdasági évre – 2001 és 2003 között –, folyó áron. Ehhez az alábbi információforrások álltak rendelkezésre:

- a vállalkozás számviteli, illetve anyagnyilvántartása;
- tenyésztési napló;
- konzultációk az ágazat szakmai vezetőjével.

Az adatok feldolgozása az Excel táblázatkezelő program segítségével történt. Az elemzés és az okok feltárása során felhasználtuk *Kovács és munkatársai* ugyanebben az időszakban egy 34 tehénből álló kísérleti gulyán végzett vizsgálatainak eredményeit.

A fedezeti hozzájárulás és az ágazati eredmény kiszámítását az EU-ban használatos (85/377/EEC Bizottsági határozat) és Magyarországon az AKII által is alkalmazott módszer szerint végeztük. Ennek részleteit nem kívánjuk itt kifejteni, lényege hamar megérthető a 3. táblázat alapján. Itt jegyezzük meg, hogy a Fedezeti hozzájárulás I. (FH I.) kifejezi egy tehén hozzájárulását az EU üzemi és ágazati mérettipológiájaként funkcionáló Standard Fedezeti Hozzájáruláshoz.

3. táblázat

A húsmarhatartás jellemző mutatói az adott gazdaságban

Megnevezés	M.e.	2001	2002	2003
Induló tehénlétszám	db	709	659	756
Átlagos tehénlétszám	db	692	755	895
Tehén kiesés	db	202	93	107
Született borjú	db	700	808	753
Induló tehénállomány ellési %-a	%	77,3	93,8	71,2
Beellett üsző	db	152	190	215
Borjúkiesés	db	25	45	104
	%	3,6	5,6	13,8
Választott borjú	db	675	763	652
Választási átlagsúly vegyesivarban	kg/db	201,7	186,5	196
Egy átlagtehénre jutó választott borjú	db	0,98	1,01	0,73
	kg	196,7	188,5	143,08
Vemhesülési arány	%	86	81,2	84

A termelési érték meghatározásakor a nettó élőtömeg (a tehenenként leválasztott bruttó borjútömeg 92%-a) kilogrammonkénti 500 forintos elérhető piaci árával és

a 20 000 Ft/tehén összegű anyatehén-támogatással számoltunk mindhárom évre.

Az egyes években az átlagos tehénlétszám 692, 755, majd 895 volt.

EREDMÉNYEK

A vizsgálat során gyűjtött legfontosabb információkat, illetve a vizsgálat eredményeit a 3. és 4. táblázat tartalmazza. A vizsgált időszak eredményeinek megbeszélése során a következő sorrendet követjük:

1. a változó költségek, azon belül a takarmányköltségek alakulása;
2. ezen változó költségek mellett elért hozam és termelési érték;
3. a tehenenként elért FH I. és annak megfelelő ágazati szintű SFH, illetve üzemméret;
4. a közvetett változó költségek kivonása után kapott FH II. értékének és az állandó költségek nagyságának egymáshoz való viszonya, az állandó költségek legfontosabb tételei, és az ágazati eredmény alakulása.

4. táblázat

A húsmarhatartás költsége és jövedelme az adott gazdaságban

(M.e.: Ft/tehén)

Megnevezés	2001	2002	2003
Választott borjú	90 496	86 696	65 780
Támogatás	20 000	20 000	20 000
Termelési érték	**110 496**	**106 696**	**85 780**
Tehenek elszámolt értékcsökkenése	12 629	8 079	8 180
Alaptakarmány költsége	21 950	20 288	29 844
Kiegészítő takarmány	6 743	1 286	3 110
Alom és takarmány szalma	206	1 936	560
Állatorvos és gyógyszer	3 913	1 863	4 474
Energia és víz	938	1 016	989
Állatbiztosítás	0	1 279	688
Teljesítményvizsgálati díj	283	333	68
Egyéb közvetlen változó költség	2 187	1 720	1 418
Közvetlen változó költségek összesen	**48 849**	**37 800**	**49 331**
Fedezeti Hozzájárulás I.	**61 647**	**68 896**	**36 449**
Változó gépköltségek	19 913	22 647	16 002
Javítóműhely változó költsége	531	742	115
Közvetett változó költségek összesen	**20 444**	**23 389**	**16 117**
Fedezeti Hozzájárulás II.	**41 203**	**45 507**	**20 332**
Munkabér és közteher	17 247	17 980	18 283
Értékcsökkenés (gép és épület)	543	705	690
Bérleti díj	188	172	167
Tagsági díj	217	199	169
Egyéb közvetlen állandó költség	2 253	3 650	3 134
Meliorációs értékcsökkenés	9 054	8 640	6 718
Általános költségek	4 731	10 772	13 037
Összes állandó költség	**34 233**	**42 118**	**42 198**
Termelési költség összesen	**103 526**	**103 307**	**107 646**
Ágazati eredmény	**6 970**	**3 389**	**-21 866**

A változó költségek alakulásában meghatározó szerepet töltött be a takarmányköltség. Táblázatban is megjelenő adatok alapján kijelenthető, hogy 2001-ben – az alomszalmát leszámítva – 28 693 Ft, 2002-ben 21 574 Ft, 2003-ban 32 954 Ft-ba került tehenenként a feletetett takarmány. Ezek a jelentős különbségek nem az árakban, hanem a felhasznált mennyiségben keresendők. 2001/2002 telén az addig jellemző, 8-10 kg kukoricaszilázsból, 15 kg szenázsból és némi takarmányszalmából álló napi takarmányadagot lecsökkentették 10 kg szenázsra és némi takarmányszalmára. A 2002-es takarmányozástechnológia másik új eleme a borjak kiegészítő takarmányozásának elhagyása volt, ezáltal csökkentve a vásárolt takarmányok költségét. A 2002-es évi takarmányozástechnológia hatásaira a későbbiekben még kitérünk, most csak annyit jegyeznénk meg, hogy a vállalkozás ezzel produktivitást befolyásoló költségeket csökkentett, hisz a tehenek téli takarmánya a napi létfenntartó energiaszükséglet mindössze 70%-át fedezte, és a borjak potenciális növekedési erélye sem lett kihasználva. 2002/2003 telén a vállalkozás visszatért a bőségesebb, silókukoricára alapozott takarmányozásra és ennél maradtak a 2003/2004-es teleltetéskor is, ezt mutatja az alaptakarmány-költség nagymértékű növekedése. Szintén visszatértek a borjak abrakoltatására, bár kisebb intenzitással.

Az állatorvos és állatgyógyszer költségeiben mutatkozó változások nagyrészt az egyes években eltérő állategészségügyi előírásoknak köszönhetőek, erre a tételre az ágazat vezetésnek kevéssé lehet befolyása.

Az elszámolt értékcsökkenés a vizsgált időszak első évében tehenenként kb. 4500 Ft-tal haladja meg az azt követő két évben elszámoltat. E mögött az áll, hogy a 2001 őszén végzett nagyon szigorú szelekció után kisebb létszámban selejteztek az állománynövelés érdekében.

Hozamok és termelési érték vizsgálata. A 4. táblázat első két sora jól mutatja az állomány dinamikus növekedését. Az induló tehénlétszám visszaesését 2002-ben az előző év őszén végzett szigorú szelekció eredményezte: ekkor 171 üresen maradt tehenet selejteztek ki, míg a rákövetkező két évben összesen mindössze 142-őt, a rosszabb vemhesülési arányok ellenére (tehát sokkal „lazább" szelekció történt). A beellett és termelésbe állított üszők száma folyamatosan nőtt.

Mielőtt rátérnénk az egyes években elért hozamokra, ismertetjük a már említett takarmányozástechnológia-váltás hatásait az anyatehenekre. *Kovács (2001-2003), Lovenyák (2002) és Lingl (2003)* kísérleti gulyán végzett mérései alapján a következő megállapításokat tehetjük:

- A téli takarmányozási időszak alatt a tehenek átlagosan kb. 60 kg-ot veszítettek testtömegükből, a kondíciót kifejező háti faggyúvastagság 60 mm-t csökkent. Teljes mértékben nem is tudták ezt a kondícióvesztést a legelőn kompenzálni.
- A leromlott kondíciójú tehenek tejtermelése és ezáltal borjúnevelő-képessége visszaesett.
- A szerzők érdekes eredményre jutottak a genotípusok vonatkozásában. Ezek szerint az angus keresztezett tehenek rosszabbul viselték mind a szűkös takarmányozást, mind a 2002-es év nyarán fellépő hőséget. Kondíciójuk leromlása jelentősebb volt tisztavérű hereford társaiknál, és a tejtermelésben 2001-es év (kielégítő téli takarmányozás) során mutatkozó előnyük is mérséklődött, hiszen ez utóbbiak a laktáció nagy része alatt szinten tudták tartani tejtermelésüket, míg az angus vérségűek tejtermelése látványosan visszazuhant.

Mindezek, valamint a borjak kiegészítő takarmányozásának megszűnése

miatt, továbbá a nagy nyári hőség következtében 2002-ben arányaiban is nagyobb lett a borjúelhullás, és a választott borjak átlagos tömege a – reálisan értékelve – jónak mondható 201,7 kg-ról több mint 15 kg-ot csökkent. Így összességében a beellett üszők magasabb számának és az induló tehénállomány előző évihez képest kiváló ellési százalékának ellenére 2002-ben átlagosan egy tehéntől 8 kg-mal kevesebb borjútömeget tudtak leválasztani.

Az őszi vemhességvizsgálatok alapján 4,8 százalékpontos lemaradás mutatkozott a vemhesülési arányban is. A kísérleti gulyán végzett mérések szerint a vemhesült tehenek kondíciója felülmúlta az üresen maradtakét. Ebből következtethetünk arra, hogy a termelő tevékenység szempontjából nagyon fontos tényező kedvezőtlen változásának oka a gyenge kondícióra vezethető vissza.

Ez azt jelenti, hogy az első két év költségeit csökkentő döntés (téli takarmányozás) hatással volt a 2003. évi hozamokra is. 2002 őszén ugyanis nem selejtezték ki az üresen maradt tehenek egy jelentős részét. A táblázatból is kitűnik, hogy a nagyobb állománynagyság és a rosszabb vemhesülési arány ellenére a tehénkiesések száma drasztikusan csökkent. Ez a csökkenés teljes egészében a selejtezésre vezethető vissza, az elhullások és kényszervágások száma mindhárom évben 30 körül mozgott. A vizsgálat utolsó évében tehát – hasonlóan az elsőhöz – nagy számú üresen maradt tehén növelte az anyatehéntartás változó költségeit úgy, hogy eközben nem állított elő termelési értéket (vagyis vizsgálatunk szempontjából csökkentették az átlagosan egy tehéntől leválasztott borjútömeget).

A rossz vemhesülési arány mellett tovább csökkentették a hozamot a magzati elhalások (az induló tehénállomány ellési százaléka mindössze 71,2% lett), és a borjúelhullások aránya, amely több mint a duplájára (!) emelkedett még az előző évhez képest is. Ez utóbbi okai az alábbiak:

- az időjárási viszonyok elég szélsőségesen alakultak. Az ellések idején a fagy, nyáron a nagy hőség okozott elhullásokat;
- az egyre növekvő állomány számára már nem elég a jelenlegi telelőkert nagysága, túltelepítettség jelentkezik, ez szintén problémát okoz a februári ellések idején;
- e két tényezőn túl egyéb állategészségügyi problémák is felléptek a szakmai vezető véleménye szerint az új vakcinázási programmal összefüggésben. Ennek részletezésére nem kívánunk kitérni.

A választásra kerülő borjak átlagsúlya a kiegészítő takarmányozásnak (borjúóvoda), valamint a tehenek kielégítő téli takarmányozásának köszönhetően ismét megközelítette a 200 kg-ot.

Összességében a vizsgált időszak utolsó évében tehenenként átlagosan mindössze 0,73 borjú került választásra, ami csupán 143,1 kg tömeget jelent.

A hozamok alakulásából közvetlenül adódóan (mivel mind a három évben változatlan maradt a támogatások összege) a termelési érték folyamatosan csökkent.

A FH I. az első két évben nagyon kedvező képet mutat. Ennek alapján az ágazat Standard Fedezeti Hozzájárulása (250 Ft/Euró árfolyamon számolva) ezekben az években 170 639, ill. 208 066 eurót tett ki, ami az EU-ban használatos üzemi és ágazati tipológia szerint a második legnagyobb („nagy") méretkategóriába esik. Látnunk kell azt is, hogy – bár a 2002-es évi változó költségek alacsony volta a kisebb hozam és termelési érték ellenére is az előző évinél nagyobb FH I.-et tett lehetővé – a fentebb tárgyalt következmények miatt a takarmányköltségeken való ilyen mértékű „spórolás" nem tartható fenn hosszú távon. Részben

ennek katasztrofális következményei láthatóak a 2003-as év fedezeti hozzájárulásában. A hozam nagyon alacsony lett, míg a takarmányozási költség megugrott. Azonban még a jelentősen (és tegyük hozzá: indokoltan) nagyobb takarmányköltség mellett is 50 000 Ft alatt volt tartható a változó költségek összege.

A FH II.-t meghatározó segédüzemi, azon belül a változó gépköltségek összege nagyon magas, aránya az egyes években 14 és 20 százalék között változott. Mindhárom év júliusában és augusztusában lajtkocsival kellett hordani a vizet a gulyákhoz, ugyanis a legelőszakaszokat átszövő csatornahálózat a nagy hőség és szárazság miatt kiszáradt. Ez komoly összeggel emelte meg a gépköltségeket. Figyelemre méltó a gépköltségek csökkenése az utolsó évben, hiszen ebben az időszakban a nyári szárazság még hangsúlyosabban jelentkezett. A csökkenést egy új, kártyás tankolórendszer bevezetése idézte elő, amelynek köszönhetően a traktorok üzemanyag-felhasználásában 20 százalékos megtakarítást ért el a cég.

Az állandó költségek egyik legnagyobb hányadát a munkabér és közterhei adták. Az állománynöveléssel egyidejűleg az ágazatban dolgozó alkalmazottak (gulyások) létszáma is nőtt. Itt szerepeltetjük a tenyészbikatartás költségeit is. 2002-2003-ban a 2001-es évhez képest a bikaállomány növeléséből adódóan nagyobb takarmány-felhasználás, gép- és amortizációs költségek jelentkeztek.

Nagyon jelentős, speciális költségtételt jelent a meliorációs értékcsökkenés. Ennek értéke évente üzem szinten mintegy 36 millió forint, amelyet az anyatehéntartás, a vadászat és a növénytermesztés között osztanak el. A felosztási kulcsok 2003-ban más – véleményünk szerint igazságosabb – logika szerint kerültek meghatározásra, így ennek megfelelően korrigáltuk az első két év meliorációs értékcsökkenés összegeit.

Érdekes, hogy a tehenenkénti általános költség nem hogy csökkent volna növekvő állomány mellett, hanem évről évre nagy lépésekben nőtt az összege. Ezen költség nagy része különböző átvezetésekből adódik, amelyek nem feltétlenül jelentenek valós ráfordítás növekedést, részben csak számviteli elszámolás kérdése, mit terhelnek rá az ágazatra. Más szempontból ez megfogalmazható úgy is, hogy az anyatehéntartás egyre nagyobb terhet „vállalt át" a vállalat általános költségeiből.

A klasszikus értelemben vett fedezeti hozzájárulás (FH II.) az állandó költségek 116, illetve – a tipikusnak nem mondható harmadik évben – 43 százalékára nyújtott fedezetet. Így az ágazat az első évben szűk nyereséget ért el (költségarányosan 5 százalék), a másodikban némi veszteséget (költségarányosan 1,9 százalék), 2003-ban pedig nagy arányú (költségarányosan 23,7 százalék) veszteséget.

KÖVETKEZTETÉSEK

A nagy kiterjedésű feltétlen takarmánytermő terület húshasznú tehénnel történő hasznosítás helyességét alátámasztja a vizsgált években elért standard fedezeti hozzájárulás mértéke. Ezen területek, valamint a termelőkapacitások jobb kihasználása érdekében a vállalkozás növeli tehénállományát és ezzel egyidejűleg – a reprodukciós tulajdonságok javításának céljából történő – fajtaátalakítást végez. Erre az angus fajta átlagos körülmények között kiválóan alkalmas, amennyiben az alapvető takarmányozási és tartási körülmények megfelelő szinten biztosítottak. A létszámbővítés indokolt a kapacitáskihasználtság tekintetében, azonban megfontolandó, hogy a vállalkozás munkaszervezésben és technológiában fel van-e készülve további jelentős létszámnövekedésre. Erre

figyelmeztető jel a 2003-as év igen gyenge hozama, amely előzetes adataink szerint 2004-ben is hasonlóan alakul.

A területi speciális adottságok nagy szerepet játszanak mind a változó, mind az állandó költségek alakulásában, a sikeres termelés csak pótlólagos ráfordítások mellett tartható fenn.

A költségtakarékosságra törekvés indokolt az ágazat szervezésének belső ökonómiai szabályszerűségéből adódóan. A takarmányozás színvonalában történő, produktivitást befolyásoló visszalépés azonban teljesen indokolatlan. A takarmányköltségek csökkentésére más módok keresendők. Ez irányban történő próbálkozás a 2004-es évben a ciroksilókukorica keverék vetése.

A húshasznú tehéntartás, mint hízóalapanyag előállítási tevékenység a vizsgált években képes volt szűk nyereséget elérni, azonban példát láthattunk arra is, hogy ez a nyereség egy kedvezőtlen évben drasztikus mértékű veszteségbe csaphat át. A költségek alakulásában növekvő szerepe van az állandó költségeknek, ennek kapcsán a következő megállapításokat tehetjük:

- az ágazatot szervező, irányító személy erre a nagy költségtételre nem tud hatást gyakorolni, ennek következményeiért nem felelhet;
- e jelentős gazdasági teher viselésével az ágazat hozzájárul más tevékenységi körök eredményességéhez, miközben önmaga is képes nyereséget termelni. Ez utóbbi megállapítás azonban csak elméletileg igaz, hiszen ezt a nyereséget a vállalat nem realizálja, hiszen a hízóalapanyagot nem értékesítik, az a cégnél történő hizlalási tevékenység alapját adja. E tevékenység vizsgálata azonban meghaladja jelen munka kereteit, további vizsgálatok tárgyát képezi.

Összességében kijelenthető, hogy speciális, pótlólagos költségeket eredményező természeti adottságok mellett is gazdaságosan végezhető a húshasznú marhatartás, környezet-gazdálkodási és ökoszociális szempontból pedig mindenképpen helye van a szóban forgó területeken, a jelenleginél nagyobb létszámban is. Fontos szempont a jövőre vonatkozóan, hogy az Unióhoz történő csatlakozást követően életbe lépő és 2007-ig életben lévő támogatási rendszer szintén az anyatehéntartás létjogosultságát támasztja alá, hiszen a 40 000 forintos anyatehenenkénti támogatás a 2001–2003 időszak eredményeiből kiindulva önmagában is biztosítéka a nyereséges hízóalapanyag-előállításnak. Ez a létszámfüggő támogatás ösztönzőleg hat a tehénállomány növelésére. A csekély állománysűrűség (kb. 0,5 NE/ha, amely a jövőben várható 1500 tehén mellett sem éri el az 1-et) mellett a gyepterületre járó támogatás is jelentős összeggel járul hozzá az egy tehénre jutó eredményhez. Középtávon tehát továbbra is a tenyészmarha állomány növelése és genetikai fejlesztése várható és indokolt.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Alpár, Gy.: A húshasznú tehéntartás gazdaságosságának növelése különböző természetföldrajzi és ökonómiai adottságú tájakon. Kandidátusi értekezés, 1987 – (2) Bodó, I.: A húsmarhatartás jövedelmi viszonyai. In: Húsmarhatenyésztés. (Szerk: Szabó, F.) Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1998 – (3) Ernst, G.: Wie kann die Rentabilitaet der Mutterkuhhaltung durch produktiontechnische Massnahmen und Genetik verbessert werden? De letzebuerger ziichter 19 Jg., 2/2002 – (4) Kovács, A. Z.: Szarvasmarha–tenyésztési alapismeretek. Oktatási segédlet. Kaposvári Egyetem

Állattudományi Kar, Kaposvár, 2003 – (5) Kovács, A. Z.: Szóbeli közlés alapján – (6) Lingl, P.: Anyatehenek kondícióvizsgálata néhány genotípusban. Diplomadolgozat. Kaposvári Egyetem, Állattudományi Kar, Kaposvár, 2003 – (7) Lovenyák, K.: Anyatehenek laktáció alatti tejtermelésének változása és az azt befolyásoló tényezők. Kari TDK Konferencia, Kaposvár. 24 ref., 2002 – (8) Márton, I.: A húsmarha tenyésztésének és tartásának gyakorlata. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2003 – (9) Márton, I.: Szóbeli közlés alapján – (10) Stark, G.: Wirtschaftlichkeit der Mutterkuhhaltung. LfL Agrarökonomie, 2000 – (11) Steiner, P.: Gesundheitsprogramm in der Fleischrinderherde. In: Fleischrinderzucht und Mutterkuhaltung in Östereich. Arbeitsgeimeinschaft österreichischer Fleischrinderzüchter, Salzburg, 2002

CHECK OF PRODUCTIVITY OF BEEF HUSBANDRY IN ONE ENTERPRISE OF SOMOGY COUNTY

By:
CSONKA, ARNOLD – KEMÉNY, GÁBOR

Integration to European Union means new challenges for Hungarian agriculture. Beef husbandry is one of the preferred industries of the EU. The example presented in the paper shows what advantages expected by an enterprise purposefully prepared for the favourable conditions of the EU. The

study emphasises, however, that the improvement of subsidies alone would not prove to be sufficient for the maintenance of profitability. Decisive are also the natural conditions as well as an adaptation to market conditions with the maximum of professional endeavour.